

Ako nam kdo do noviga leta umelno in gladko to dokaže, hočemo mi nasproti v prihodnjim letu Slovincam povédati: Kaj je živinska boleznin sajevie, kaj volčič; kaj vrančni prisad? Hočemo razodéti za te boleznin zdravila, ktere do zdaj še nihče razglasil ni: zdravila, ktere je skušnja poterdila, de se vrančni prisad vstavi in ozdravi! —

Vini-verh Kozoperska 1845.

L. St.

Pristavik vredništva. Na poslednje vprašanje bodo gosp. fajmošter Medved odgovorili, ki so nas s pravo slovensko besedo korún soznanili, za ktero so Jim gotovo vsi prijatli čiste slovenšine práv hvaležni. De je korún slovenske korenine, že prvi pogled te besede kaže. Če pa gosp. L. St. želijo, bolj na tanjko slovenskih besednih korenin naučiti se, naj preslavno gramatiko gosp. prof. Metelkota od strani 22 do 35 pazljivo preberejo. Pa kaj! gosp. Medved bodo sami na to razložen odgovor dali. — Gosp. L—c pa v Ljubljani stanejo, torej njih odgovor na prvo vprašanje precej tukaj pristavimo. — Mi pa, in z nami gotovo vsi zdravniki in posestniki živine, komej čakamo, de nam bodo gosp. L. St. skrivnosti sajevca, volčiča in vrančniga prisada razodeli! —

Odgovor na vprašanje I.

Kteri gnoj se imenuje suh gnoj? in kakó se da za ilovnato zemljo napravljati? Na to vprašanje odgovorimo samó to: Suh živinski gnoj je tisti, kteri ni od dežja premočen, ali komaj nakidan iz gnojne jame ali iz kake druge luže, kamur se veliko dežnice steka, precej podoran bil. Če moker gnoj nekoliko časa na njivi leži, se ob suhim vremenu presuši in tudi takó presušen gnoj se imenuje suh gnoj. To vsak kmetovavec vé. Veliko kmetov je pa, ki ne vedó, de je škodljivo, moker gnoj na ilovnati zemlji podoravati, zakaj ilovnata zemlja je že sama po sebi bolj vlažna od družih. Podoran moker gnoj splesnje (verschimmelt) v nji, kér zrak do njega ne pride in taciga gnoja zemlja k pridu sadú povžiti ne more. Moker gnoj (to je od dežja ali vode moker) je merzel, vsako zemljo slabo gnojí, še slabši pa ilovnato, ki je že sama po sebi bolj vlažna in mokroto dalje časa v sebi perderžuje. V ilovnato zemljo se ne sme moker gnoj podorati, pa tudi tak ne, ki je ravno iz gnojne jame perpeljan bil: to je dobro skušena reč. Več se bere od lastnosti zemelj in njih obdelovanja v „kmetijski šoli“ perviga tečaja teh Novic.

L—c.

Vinoreja in vinščina v Premski komisii.

Iz Vrem je perrastla vinska terta do Prema in čez. Pred nekoliko leti je bila terta v Premskim kantoni kaj redkiga in imenitniga; dobila se je le pred kako hišo, v kakim zavetju. Vtaknjena v zemljo kot kolčik, malo in napak obdelana, je rastla revno kakor v strahi; vender pomigal semtertje je kak grozdik in na njem zablíšela se je zrela jagoda kmetu, ki jo je bil vsadil. Počasi so se iz terte terte, iz téh pa grozdi in grozdje takó veselo in dobro množili, de je bilo dovolj zobanja in tudi nekaj vina. Kér so Premci po ti skušnji vidili, de terta per njih rada raste in zarodeno grozdje zori, so si zmislili v občini nograd napraviti. Zbrali so si iz berdne (grahudaste) zemlje sostavljeni jarek, ter v zavetno, sončno stran terte zasadili, in kar so znali po Vremsko jih obdelavali. Lepó so rastle v novim nogradu pertlične terte, poganjale močne mladike, in v tretjim letu le ene zarodile, v četertim skorej vse, v petim letu pa je že bila majhna tergatva zrelega in sladkiga grozdja. Vinograd se je obrašal, terte so krepkeji in rodovitniši prihajale,

de je kmete veselilo si vsako leto en, ali dva sodčika vina perdelovati.

Vsaka reč le en čas terpi, takó tudi ta. Kmetje niso še vinoreje zadosti razumeli in pri tertah ne zadosti perročni bili; spite moči zemlje niso s perpravno gnojnino zboljševali; oslavljenih tert niso z drugimi mladimi domestovali ali mladike pogrebenčevali; trave in divjih rastljin niso iz tert trebili: zatorej je začel v mladosti rodovitni nograd s tertami vred se starati, in njegova rodovitnost je bila takó pošlá, de se niso ne delo, ne potroški splačevali. Zavaljo tega so kmetje bili zgubili veselje, pustili v nemar vinorejo, in vinograd je v puši in stravo zarašen medlel, deslih je ležal v pripravnim kraju.

Prišli so po sreči hvale in visoke časti vredni gosp. Peter Aleš, *) za fajmoštra na Prem v leti 1822, ki deslih ne vinorednik, vunder so bili zraven druge modrosti in učenosti, tudi v vinoreji, sadjoreji in kmetijstvi jako učen in razumen mož. Vidili so, kakó kmetje dobro in koristno napravo večidel iz neročnosti zapušajo; spoznali so, de v Premski občini še dosti perpravnih za vinske terte vgodnih brezín spočite zemlje clo brez koristi leži; previdili so, kakó te puste, od vod razžlebene brezine bi v kratkim in z majhnim trudam s tertami preprežene zelenele, in kmetam zdraviga vina dale za domačo potrebo in za prodaj: lotili so se z možko besedo in bistrim umam kmete nagovarjati, čez šest oralov veliko berdo ali hrib, Vintarjev verh imenovan, med seboj si razdeliti, in vsak na svoj del terte saditi. To niso bile prazne sanje, ampak prevdarjene, dobroželjne misli verliga možá, ktere so se kmalo v djanji pokazale in lepo, neprecenjeno delo naduhnile.

De ob kratkim povem: Premci si v letu 1824 razdelijo Vintarjev verh, ter z veselim upanjem so poprijeli vinorejo po umetnim napeljevanji svojiga častitljiviga fajmoštra; in v šestih letih so si napravili lepih nogradov, de jih je bilo veselje viditi. Dali so takó lep izgled drugim sosedom, kteri so se iz lenôbe in nerodnosti sperviga vperali vinoreji; zdaj pa, kar vsak svoj nograd ima, ga nevtrudno obdelavajo, in če je le mogoče vekšajo in širijo. Oni ngrade pridno spodzidavajo, paštinajo **); terte valijo, bilfajo, cepijo, nar veči del nisko obrezujejo in pertlično ravnajo; v kakim kraju tudi v latnike in plante spenjajo; kjer je lahka zemlja, gnojijo s kostmi, z obértami, z odpadki stariga usnja in koč, kjer je pa težka zemlja, jo s sajami, apneno šuto, rušnjo i. t. d. zboljšujejo.

Takó imenitno dobroto so storili s častjo rečeni gospod fajmošter ne samo Premcam in drugim vasem svoje fare, kakor Smerjem, Janezovimberdu, Bitinji in Čeljem, v kterih je zraven lepe vinoreje tudi nar boljši in obilniši sadjoreja notranjske krajske dežele ***); ampak tudi v Jelšanah v Čičarii, kamor so bili iz Prema v letu 1830 za tehanta prišli, so kmalo vinorejo in ngrade Jelšanecam napravili, kjer ni bilo pred ne terte, ne sadniga drevesa viditi.

(Konec sledí.)

Delitva častnih daril.

Naslednjim krajskim kmetovavcam so bile letas častne darila (premije) za posebno lepe bike po

*) Sedaj korar in tehant mest-okolišnih far in šolski ogleda v Terstu, in ud e. k. krajske kmetijske in rokodelske družbe v Ljubljani.

***) Paštínanje je: v jeseni ali pozimi čez tri čevlje široke in čez dve globoke jame ali grabne skopati in vanje spomladi mlade terte ali kolči saditi.

****) Zvunej Ipave, kjer je vinoreja boljši, in sadjoreja žlahtnejši in zgodniši zavaljo toplote.

O. To fo pazh natanjko sadéli; — povej mi pa, kakó se neki takó velike in teshke stvarí, kakor fo svesde, samorejo obdershati na nebu bres privese.

Š. To se sгодí po natornih poftavah, ktere jim je Bog dal. Perva poftava je, de vezhi svesda blishno manjšhi na se vlezhe, kakor stori semlja s mešzam, in fonze s semljo in s veliko drugimi blishnimi svesdami. De si pa savoljo te mozhi svesde prebliso ne pridejo, in de ena v drugo ne sadene, jim je Boshja modroft vdihnla drugo prvi nasprotno mozh, ki jih prozh odganja; in kér ste fite dve mozhi enake, se nemore nobena svesda premakniti ne na levo, ne na desno stran, ampak mora smerej oftati na svojim kraji.

O. Ta rezh mi ne gré v glavo.

Š. Naveshite kuglo na trak, priveshite jo k v tla sabitimu kolizhku, sapodite jo od febe, in vidili bote, kakó se bo okrog kolizhka v ravno tiftim okroglim potu vertila. Kugla se namrezh v svojim teku prisadeva sleteti od kolizhka, privesa ji pa tega ne pripuhti, in takó smerej na ravno tiftim potu oftane. Ravno takó se godí tudi s svesdami na nebu, vertijo se smerej po ravno tiftim potu okrog fofednih svesd, ktere jih na se vlezhejo.

O. Kakó vender se morejo svesde verteti, faj jih smerej ftati vidimo?

Š. Nafha semlja in tudi druge svesde imajo dvojno vertenje; verté se namrezh okrog febe, in okrog fonza, ktero jih na se vlezhe.

O. Kaj? De bi se tudi semlja vertila in mi bi tega ne zhtili? To povej kakimu bedaku, pa ne meni.

Š. Semlja se oberne s vfimi svojimi prebivavzi vfak dan, to je v 24 urah okrog febe, kakor vosno koló krog svoje ofi; in se safuzhe vfako leto, to je v 365 dneih in 6 urah okrog fonza; pervo fukanje stori, de imamo nozh in dan, drugo pa zhvetere kvatre ali letne zhafe.

(Konez sledí.)

Vinoreja in vinsčina v Premski komisii.

(Konec.)

Nastopnik pred hvaljeniga gospoda, velike časti vredni gospod Stanislav Petris, ki so na Prem v letu 1830 za fajmoštra prišli, so lepó in zvestó posnemali svojiga prednika in prijatla, podpirali z vso močjo vinorejo in se tudi samí lotili blizo farovža na veliko njivo sinograd zasadi, kteri je zdaj nar lepši in nar rodovitniši v celi fari, in daje do petdeset čebrov na leto rezniga in zdraviga vina.

Druge vasí okoli in blizo Premeke fare, kakor: Kilovce, Mereče, Postenje, Šembije, Ternovo, Bistrica, Zemon dolnji, Jasen, Jablanca i. t. d. so pridno posnemale Premce, pa le kar zadene vinorejo; v sadjoreji so Premci zmirej naprej. Nar imenitniši nogradi, kar zadene rodovitnost in dobroto vina so: na Premi Antona Sterleta Uličarja, Antona Sterleta Šklemba, Janeza Sterleta Panača, Jožefa Sniderčiča Baleana, Matija Valenčiča Mandla, Blaža Čeliharja Slamača in še več družih; — v Kilovčah Jožefa Valenčiča Mihčoviga, Antona Valenčiča Ivancoviga i. t. d. — v Smerjeh Janeza Deklevata Vodopivca, Miheta in Tomaža Kovačiča Urbina, Tomaža Meršnika kmeta, Jožefa Deklevata Mihliča, Janeza Bastjančiča Blažika i. t. d. — v Bitinji Jožefa Štefančiča Tumiča i. t. d. — v Janežovimberdu Jožefa Tomažiča Pašika, Andreja Jagodnika Šežganca i. t. d. — v Čeljih Miheta Kirna Ulčerja. — V imenovanih vaseh Prem-

ske fare se perdela eno leto k drugim okoli 1000 čebrov Vremšine; v vaseh Ternovske fare, kér so pozneje vinorejo vpeljali, perdelujejo okoli 600 čebrov Vremšine, ktera pa ni takó dobra in močna kakor Premeška, kér nogradi v prek gore v grižnati zemlji in više ko Premeški ležé, in so še mladi. —

V pretečenim letu 1844 so vinoredniki Premeke fare perdelali takó dobro Vremšino, de v dobroti in moči je bila enaka srednjimu Istrijskimu vinu; v pokusu in dišavi pa še prijetniši ko Ipavska plantina. Sperviga, kmalo po bendimi so jo tovorili čez gojzd v Planinsko in Šnepersko komisijo, in tam jo prodali za Rebulu po 4 gold. čeber, kér je bila že dobro čista in še sladka; kasneji pa, to je v pretečenim poletju, ko je že prav čista belorumena, ko čversto vino prijetniga duha in moči dozorjena bila, so jo domá na oštarii po 12 do 14 krajcarjev bokal točili, kupcam pa, ki so od več strani po njo prišli, so jo prodajali po 5 gold. čeber na mestu. Res je, de ni vsako leto takó dobra bila Vremšina, vunder so slabeji vselej lahko po 3 gold. čeber, boljši pa po 4 gold. prodajali. Tudi gospóda rada Vremšino kupuje, kér je prav dobra pijača per jedi. Čez polovico perdelane Vremšine spijejo kmetje domá po zimi, pergriznejo pečeniga krompirja, suhiga prešičeviga mesá ali kaj drugiga, se veselijo, in pri dobri volji Bogá za prijetni dar serčno zahvalujejo; per tem se tudi na umetniga in dobrotljiviga začetnika koristne vinoreje hvaležno in s spoštovanjem opomnijo, in marsikteri bokalčik na njegovo zdravje spijejo!

J. W. g.

Odgovor na vprašanje: ali je beseda *korún* prava slovenska beseda?

De se resnica prav spozná,
Je treba čuti dva zvoná.

Preljubi domorodec! Vi prosite vés slovenski svét, de bi Vam spričal, de je beseda „korún“ slovenske korenine. Jez pa mislim, de ne bo ravno tréba, per vsih slovenskih cerkvah zvoníti, de bi se vés slavjanski svét skupej poklical, de bi se prav natanjko prevdarilo in presodilo, de je „korún“ prava beseda našiga rodú. — Kaj bi pa djali, preljubi naš prijatelj! ko bi le en sam zvon nam pravo resnico zapél, bi mar ne sméli verjéti, bi še marnje delali, še dvomili, de je „korún“ resnično slovenska, že stara, domača beseda? Slaba bi se nam dostokrat péla, ko bi v spričik prave resnice cel kúp prič potrebovali! Sicer je res dobro, če imamo za poterjenje kake imenitne resnice več in poštenih prič. Ko bi jih pa več imeti ne mógli, bomo mar zató resnico zametovali? De je pa beseda „korún“ prav domača, stara in slovenska beseda, prosim po željah našiga domorodca, kterimu beseda „korún“ nič prav dopasti noče, dvéh zvonov glas poslušati:

Pervi zvon so môja 86 lét stara mati, ki od svóje matere ali môje babice takole perpovedujejo: „Pred pet in sedemdeset léti, za eno léto ne bo ne sim ne tje naskriž, je v Logaški fari takó gróžno ljudem polje toča poklestila, de so prihodnjo spomlad neizrečeno stradali, in posiljeni bili iti s trebuham za kruham. Ravno takrat se je bilo tudi okrog po Krajskim razglasilo, de je nov sadež prišel v deželo, kteriga krompir imenujemo. Môja rajna babica je zvédila, de ga farmani sv. Mihela v Rovtah Verhniške tehantije že obilno imajo, sadé in s pridam vživajo, in ravno s tem révšini in lakoti figo kažejo. — De bi pa tudi babica s svójimi otročiči vred se prihodnjimu gladu v bran stavila, in ga v svójo zemljo zasadila, teče po zaslišani povedki nategama v Rovte. Pride v neko hišo, kjer so šivarja iméli, in poprosi za novi sadež. Kér ga pa še imenovati ni znala, je nihče uméti ni mógel. Žena per-